

- взаємодія між підрозділами, кількість зовнішніх впливів за рахунок інших робочих підрозділів та окремих особистостей.

Конфліктні ситуації, що виникають внаслідок дисбалансу операційного середовища можуть спалахувати між виконавцями та замовниками, працівниками та їх керівниками, працівниками між собою та окремими підрозділами. Як правило, ситуації, що підтримуються ззовні за рахунок довгого та безперервного впливу, тривають теж подовжений час.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи вище викладене, вивчення факторів, що формують операційне середовище, яке є формою вираження взаємодії зовнішнього політико-економічного та внутрішнього виробничого середовищ, є дуже актуальним у наш час. За умови аналізу цих факторів конфліктні ситуації, що виникатимуть, можна буде з великою ефективністю розв'язувати шляхом впливу на оточуюче середовище та прискорювати пошук методів прогнозування їх виникнення і зменшення тривалості та інтенсивності їх протікання.

Список використаної літератури.

1. Ішмуратов, А.Т., (1996), Конфлікт і згода, Наукова думка, Київ, 190 с.
2. Герасіна, Л.М., Панов, М.І., Осипова, Н.П., (2002), Конфліктологія, Право, Харків, 256 с.
3. Коваленко, Д.В., Шалімова, І.М., Керницький, О.М. (2012), Конфліктологія: навч. посіб. для вузів, Точка, Харків, 221 с.
4. Гриценко, Н.В., (2017), «Ефективність конфліктів в організації», Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки), № 24(1246), С. 3-6 .

ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА АГРЕСИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

УДК 159.923.2

*Гафтонюк А. О.,
студентка спеціальності 053 «Психологія»,
освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність проблеми. Феномен агресії завжди привертав до себе увагу суспільства. Проблема агресивної поведінки особистості вже майже півстоліття є об'єктом досліджень у різних гуманітарних науках (психології, біології, соціології, екології). Зміни в суспільстві, які викликали соціальні конфлікти, зростання насильства, поставили феномен агресії в центр уваги психологів.

Особливо гострою є проблема агресії у підлітковому віці. Цей період у житті людини є одним із найскладніших, оскільки відбуваються значні

зміни у фізичному, соціальному та психічному розвитку особистості. Підліток прагне самостійності, визнання власної дорослості, своєї сили, значущості, однак нетривке його соціальне, економічне становище, що склалося в цей час, зумовлює ризик зростання неадекватної, частіше всього, завищеної самооцінки, різноманітних викривлень у його індивідуальному розвитку та поведінці.

Уявлення підлітка про себе виявляється у такому його особистісному новоутворенні як самооцінка. Вона формується на основі зовнішніх оцінок: батьків, однолітків, референтних груп. Дуже складний процес формування самооцінки для підлітка створює багато труднощів. У більшості випадків вияв цих труднощів відбувається в агресивній поведінці.

Короткий аналіз останніх досліджень з проблеми. Питання агресивності було предметом наукового аналізу у багатьох теоріях та напрямках зарубіжної психології: психоаналізі – Е. Фромм (Фромм, Е., 1994), М. Малер, К. Хорні, А. Адлер, З. Фрейд, у когнітивній - Д. Зільманн, Л. Берковіц (Берковіц, Л., 2001), гуманістичній - А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл; у еволюційному підході – К. Лоренц (Лоренц, К., 1994); у біхевіористській – А. Басс; у теорії соціального научіння – А. Бандура, ін.

Особливості самооцінки у підлітковому віці розглядалися в працях А. Адлера, К. Хорні, А. Маслоу, К. Роджерса, Л.С. Виготського, І.І. Чеснокової, М.І. Лісіної. Дослідники акцентують увагу на значущості позитивної самооцінки для будь-якої діяльності підлітків. Для формування адекватної самооцінки необхідно, щоб у відносинах підлітка з батьками, вчителями, однолітками панувала приязнь, порозуміння, довіра, що підкреслює особливу значущість міжособистісних стосунків. Отже, на підлітковий вік припадає найсуперечливіший, конфліктний період розвитку самооцінки.

Мета наукової публікації полягає в тому, щоб на основі системного аналізу виявити причинно-наслідкові зв'язки агресивності підлітків з їх самооцінкою.

Виклад основного матеріалу досліджень. Вітчизняні й зарубіжні науковці багато уваги приділяють саме підлітковому віку, кризовому періоду, коли відбувається становлення нового рівня самосвідомості, зміна уявлення про себе, що визначається прагненням зрозуміти себе, свої можливості й особливості, як ті, що об'єднують підлітка з іншими людьми, так і ті, що відрізняють його від них, роблять його унікальним і неповторним. З цим пов'язані різкі коливання у ставленні до себе, нестійкість самооцінки.

Дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці нами проводилося у 2017 році у Вінницькій ЗОШ I- III ступенів № 11. Загальна вибірка склала 68 осіб – учні 5-9 класів.

За результатами дослідження зв'язку рівня самооцінки з агресивністю у підлітковому віці можна зробити такі узагальнення:

1. Методика дослідження самооцінки за Т.В. Дембо – С.Л. Рубінштейн та С.А. Будассі показала, що більшість досліджуваних мають дуже високий рівень самооцінки 31 особа - (45 %), високий рівень самооцінки у 19 осіб – (28 %) досліджуваних, середній рівень самооцінки у 10 осіб – (15 %), 8 осіб – (12 %) має низький рівень самооцінки. Аналізуючи результати дослідження адекватності самооцінки, можна зробити висновок, що у більшій половині досліджуваних самооцінка адекватна. А у іншій половині або адекватна з тенденцією до завищеної, або адекватна з тенденцією до заниженої самооцінки. Також можна прослідкувати розвиток самооцінки в учнів з п'ятого по дев'ятий клас. Встановлено, що самооцінка підлітків залежить від того, у якій мірі вони приписують собі негативні особистісні характеристики і наскільки вони усвідомлюють власні чесноти і недоліки. Спочатку усвідомлюються в основному тільки окремі вчинки в певних життєвих ситуаціях, потім - риси характеру і, врешті-решт, глобальні особистісні особливості. Таким чином, можна зробити висновок, що підлітки, розвиваючись фізично, також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема розвивається і їх самооцінка: від фізичної оцінки себе до оцінки своїх особистісних якостей, характеристик, вчинків у життєвих ситуаціях, в яких знаходиться підліток.

Дослідження рівня агресивності та характеру міжособистісної взаємодії підлітків за опитувальником рівня агресивності А. Басса – А. Дарки та тесту «Стиль спілкування» показав, що більшість досліджуваних мають середній – (40 %) та підвищений – (42 %) рівні агресивності, низький рівень агресивності у 7 % опитаних, високий рівень агресивності у 6 % осіб, 5 % підлітків мають дуже високий рівень агресивності. У результаті дослідження можна зробити висновок, що найвищі показники спостерігаються за показником почуття провини у 35 % досліджуваних, фізична агресія виявлена у 20 % підлітків, роздратування має місце у 12-ох досліджуваних, що складає 14 %. Також встановлено, що рівень агресії в учнів з п'ятого по дев'ятий клас, помітно зростає у залежності від того, наскільки підлітки приписують собі самі негативні особистісні характеристики і як вони спрямовують свою агресію на адресу конкретної людини, причому роблять вони це в психологічно вразливе місце. Таким чином, можна зробити висновок, що підлітки, розвиваючись фізично, також розвиваються і психологічно, особистісно, зокрема починають розуміти, що певні змістовно наповнені мовні звернення до інших можуть завдати їм ще більше болю, ніж використання фізичної сили. Тобто у них вербальна агресія починає переважати фізичну.

Вивчення міри кореляційного зв'язку самооцінки з агресивністю виявив такі тенденції: підлітки з високим рівнем агресивності мають високий рівень самооцінки (на рівні $p \leq 0,01$). При обчисленні зв'язку самооцінки підлітків з низьким рівнем агресивності коефіцієнт кореляції

статистично не достовірний. Отже, було виявлено неоднозначний зв'язок самооцінки з рівнем агресії у підлітків.

Висновки. За даними нашого дослідження рівень вираженості агресивних реакцій корелює з самооцінкою особистості. Загальна тенденція тут полягає в наявності прямого зв'язку: чим вищий рівень самооцінки підлітків, тим вищі показники їх загальної агресії.

У решті випадків картина постає неоднозначною: підліткам з низькою самооцінкою не завжди властивий прояв низького рівня агресії, хоча у підлітків з високим рівнем фізичної агресії не у всіх випадках виявляється низька самооцінка; у підлітків з високим рівнем роздратування не у всіх випадках виявляється висока самооцінка; у підлітків з високим рівнем почуття провини не у всіх випадках виявляється низька самооцінка.

Список використаної літератури

1. Фромм, Е., (2006), *Анатомія людської деструктивності*, АСТ, Москва, 640 с.
2. Берковіц, Л., (2001), *Агресія. Причини, наслідки, контроль*, Олма-Прес, Москва, 512 с.
3. Лоренц, К., (1994), *Агресія*, Прогрес, Москва, 272 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

УДК 159.942:616

Гиндюк О. С.,

*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Сучасні умови життя висувають підвищені вимоги до адаптивних механізмів людини. Співробітникам органів і підрозділів з надзвичайних ситуацій доводиться діяти в екстремальних умовах, які викликають різні форми дезадаптації, нервово-психічні і психосоматичні розлади, посттравматичні стресові стани. Інтенсивний стрес-вплив субекстремальних обставин на людину може бути настільки сильним, що особистісні властивості вже не відіграють вирішальної ролі в розвитку посттравматичного стресового розладу. У зв'язку із цим набуває значущості вивчення ефективних умов профілактики стресостійкості працівників стресогенних професій.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема стресостійкості у наукових дослідженнях розглядається при вивченні бар'єрів психічної адаптації людини (Ю.А. Александровський,